

DYSTOPOLIS

Militariseringen af urbane politiindsatser og politiske forestillinger i Rio de Janeiro

MARCUS FERREIRA LARSEN

Denne artikel omhandler pacificeringen af en gruppe perifere kvarterer i Rio de Janeiro, hvor politiet det seneste årti har taget en ny strategi i brug for at komme organiseret bandekriminalitet til livs. *Favelaerne* er kendte for at være beboet af de mindst bemidlede befolkningsgrupper i det brasilianske samfund, for stor befolkningstæthed og marginalisering og opfattes desuden i vid udstrækning som farlige. Bevæbnede narkobander har en betragtelig magt i disse områder, og derfor har favelaer direkte eller indirekte været øverst på Rios sikkerhedspolitiske dagsorden i årtier. Den nye politienhed og -strategi UPP,¹ som oprettedes i 2008, har til formål at gøre op med tidligere tiders brutale politiindsatser ved at være mindre konfrontativ og mere lokalt forankret. Jeg var med mit feltarbejde i 2015 interesseret i at undersøge, hvordan beboere oplevede hverdagen, under og efter deres kvarterer blev pacificerede. Både nationalt og internationalt var den nye strategi blevet rost, og flere steder så det ud til, at kriminaliteten var blevet bragt betydeligt ned, samt at bandernes indflydelse var mindsket. Samtidig var UPP-projektet blevet kritiseret af beboere, menneskerettighedsorganisationer og forskere for ikke reelt at gøre en forskel, men snarere have til formål at gøre Rio attraktiv for omverdenen op til værtskabet for VM i fodbold i 2014 og De Olympiske Lege i 2016. Udefra var det vanskeligt at få et indblik i, hvordan hverdagen for beboerne var blevet forandret af disse tiltag, og om kvartererne kunne betegnes som fredeligere.

Maré-kvarteret, hvortil jeg flyttede, var ikke et fredeligt sted. Snarere var området kendetegnet af en omfattende militær intervention, skudvekslinger mellem politi, militær og bander og generaliseret usikkerhed. Dagligdagen, den offentlige diskurs og sikkerhedspolitikken var præget af en forestilling om en by i krig. I denne artikel analyserer jeg forestillingen som en urban dystopi. Jeg tager udgangspunkt i en gruppe yngre favelabeboere og min egen oplevelse af situationen i kvarteret, som mindede om en krigszone, men samtidig ikke var det.

Mine informanter kaldte det en falsk eller opfundet krig, bandede over krigen og benægtede på samme tid, at man kunne tale om en krig. For at forstå oplevelsen af en igangværende krig, der ikke eksisterer, er det nødvendigt at undersøge forholdet mellem favelaer og statslige sikkerhedspolitikker, kulturelle skræmmebilleder og samtidshistoriske processer. Analysen bevæger sig mellem det sociale og det strukturelle, og jeg argumenterer for, at Rio de Janeiro er kendetegnet af militarisering, samt at denne proces både medfører og bygger på en aktualiseret dystopisk forestilling om en by, der er i krig med sig selv. Det diskuteres, hvad det er for et billede af Rio de Janeiro, som retfærdiggør en militariseret sikkerhedspolitik.

For at forstå dystopien trækker jeg på Gyan Prakash, der argumenterer for, at dystopiske forestillinger placerer os direkte i en frygtindgydende verden, som advarer os mod en farefuld fremtid, hvis vi ikke genkender dennes symptomer i nutiden. Disse står dermed i modsætning til utopier, som transporterer os direkte til en forestillet fremtid og taler til nutiden (Prakash 2010:2). Jeg benytter mig endvidere af Catherine Lutz' (2007) begreb militarisering som en omfattende proces, hvor et samfund legitimerer produktionen af vold. Med disse begreber kan vi forstå det paradoks, der er iboende mine informanternes til tider selvmodsigende oplevelse af en krig, som ikke findes, men som de oplever i dagligdagen. I Dystopolis, den dystopiske by, er frygten nutid og kræver et modsvar, og på den måde bliver forestillingerne om det urbane til virkelighed i implementeringen af nye sikkerhedspolitikker. I Rio de Janeiro har skræmmebillederne direkte konsekvenser for militariseringen af urbant politiarbejde.

Det er alt sammen en fantasi

I Conjunto de Favelas da Maré, en samling af favelakvarterer i Rio de Janeiros periferi, spurgte jeg João om hans oplevelse af militærets tilstedeværelse i hans nabolag. Omtrent et år tidligere, i april 2014, havde soldater fra hovedsageligt søværnet og flyvevåbnet indtaget området i en storstilet aktion kaldet *a ocupação* (besættelsen), og gaderne var fortsat præget af deres patruljer, våben og kampvogne. Mine naboer, informanter og venner havde talt kritisk om besættelsen, og generelt var området præget af modstand og mistillid efter årtier med voldsomme skudvekslinger som følge af bevæbnede banders oprustning og fatale actionfilm-lignende politiaktioner – eller måske snarere af skuffelse over politiet. João var lidt anderledes end de fleste yngre, politisk bevidste beboere, jeg havde talt med på det tidspunkt. Vi faldt i snak i Rios centrale, rige Zona Sul, da han selv var ansat i statens sikkerhedsapparat som *policia militar*, militær politibetjent. Han boede til gengæld i nabokvarteret Maré, men var villig til at lade sig interviewe

på betingelse af et strengt løfte om anonymitet. Han var stolt af sit arbejde med kriminalitetsbekæmpelse, men blev ophidset, da jeg spurgte til besættelsen:

Som en, der er vant til at se, hvad vi ser her omkring, vil jeg bare sige, at det alt sammen er en fantasi! Altså, det her er en krig, som ikke findes. Helikoptere, pansrede køretøjer ... For mig er det alt sammen en illusion, en falsk illusion, hvor de ikke burde komme ind [i Maré] på den måde, de gør, med hele den her krigsmaskine, for der eksisterer ikke en krig på den måde, de ser den. [...] Måske hvis den hjalp på noget, denne måde at komme her på, hvor de skal vise deres magt, så ville *o trafico* [slang for narkobander] ikke fortsætte på samme måde som før, forstår du?²

João var, ligesom de fleste, jeg talte med, desillusioneret i forhold til resultaterne af pacificeringen, som UPP-projektet kaldtes i daglig tale og i medierne. Selvom beboerne ikke havde meget tilovers for bandernes vold og betragtelige territoriale magt, fejlede militæret og politiet ifølge João endnu en gang i deres forsøg på at ændre hverdagen for favelabeboere såvel som indbyggere i resten af Rio. For at forstå, hvor det var gået galt, begyndte jeg at tænke på situationen som en slags krig – det var svært at undgå, når truslen om vildfarne maskingeværkugler virkede allestedsnærværende. Som João påpeger, anskuede politiet og militæret det tillige som en krigssituation. Medierne og politikere talte om denne krig som både „krigen mod stoffer“, „krigen mod kriminalitet“ og „krigen mod banderne“.

En dag, mens jeg var på arbejde i en lille butik i kvarteret (hvor jeg var blevet ansat for at „have noget at lave“, mens jeg var på feltarbejde), kom en bekendt forbi og viste mig en artikel fra *Globo*, et af Brasiliens største mediehuse. Hun var oprørt. Butikken var placeret på en relativt travl, smal gade, hvor de hjemmbyggede huse ikke stod så højt og tæt, som det generelt var tilfældet, hvilket gjorde, at beboere ofte slog vejen forbi for at sidde i skyggen på det lille for-tov og tale om stort og småt. Da det var kendt, at jeg forskede i pacificeringen, drejede samtalerne sig ofte ind på politik. Maria, som altså denne dag kom forbi, pegede på en intern mail i artiklen, hvor major Elitusalem Gomes de Freitas kaldte militærpolitiet til kamp:

Goddag de herrer! Jeg har været i komfortzonen i et stykke tid, men Gud har nu fortalt mig, at jeg er blevet kaldt til at lede vores tropper i krig [...]. I sidste uge blev det bekræftet, at jeg vil [...] overtage og lede UPP Maré i juni! Jeg har brug for frivillige: Missionen er at redde og bevare rekrutteres liv, selv hvis det kræver *os marginais* [de marginales/kriminelles] liv. [...] *Partiu guerra?* [Skal vi gå i krig?] (Heringer et al. 2015).

Maria insisterede indigneret på, at det var løgn, og at der ikke var tale om en krig, men den unge journalist og aktivist gav et ambivalent svar, da jeg senere

interviewede hende om spørgsmålet: „Det er en opfundet krig,“ mente Maria, „og denne krig, som staten siger eksisterer, den er meget ulige. Den findes ikke.“ Jeg blev forvirret over svaret – for det virkede, som om hun med den sætning både be- og afkræftede krigens eksistens. Maria prøvede pædagogisk at forklare:

Maria: Hvis vi bekræfter, at krigen eksisterer, vil flere mennesker dø. Flere sorte vil dø, flere *nordestinos* [folk fra det nordøstlige Brasilien] vil dø, flere *indigenas* [‘indfødte’] vil dø. For så giver vi en ulige krig, der ikke eksisterer, mening! Eller med andre ord, så vil ministeren for offentlig sikkerhed bekræfte, at vi er i krig, men vi kan ikke bekræfte, at vi er i krig, for den findes ...

Marcus: Så du mener, at ... Det er en konstrueret krig?

Maria: Det er en konstrueret krig. En falsk krig.

Både politibetjenten og aktivisten beskrev politiindsatsen og sikkerhedspolitikken som en illusion, en ulige eller en falsk krig – samtidig med at de omtalte den som helt håndgribelig og allestedsnærværende. Maria var til dels enig, da jeg i forsøget på at forstå kaldte det en konstrueret krig, men hun ændrede det alligevel til en „falsk“ krig og senere til en „opfundet“ krig. João mente, det var en falsk illusion, men at „krigsmaskinen“ var virkelig, den måde, hvorpå pacificeringsstyrkerne „så“ krigen, eksisterede. Major Gomes de Freitas’ kald til kamp viste en tro på denne urbane krigs eksistens eller i hvert fald en villighed til at benytte den som motivation til rekruttering. Min egen oplevelse fandtes et sted midt imellem. I kvarteret havde jeg observeret, at patruljer og noget nær kamphandlinger smeltede sammen med dagligdagen i en militariseret hverdag. På den ene side holdt mine naboer grillfester på gaden, børn gik uledsagede til skole, og arbejdende beboere stod i lange køer ved den uofficielle busholdeplads tidligt om morgenen for at nå ind til centrum før den værste myldretidstrafik. På den anden side rullede tanks rundt i gaderne, soldater i kampformation patruljerede i kolonne, og hovedindgangene til Maré blev bevogtet med store maskingeværer monteret på værn af sandsække, alt imens den lokale regering proklamerede, at UPP-projektet skulle være starten på et nyt kapitel og blev hyldet som en ny model for politiet. Der var et semantisk skred på spil mellem „pacificering“, „militarisering“ og „krig“ som gyldige benævnelser for den nye virkelighed.

De konkrete politikker og beboeres oplevelse af situationen var betinget af noget mindre umiddelbart og håndgribeligt, som jeg i denne artikel kalder politiske forestillinger. Politiske forestillinger er et begreb, jeg baserer på Begoña Aretxagas beskrivelse af statsmagt som kendetegnet af „politiske fiktioner, vi lever efter“ (Aretxaga 2000:54). Hun er inspireret af Michael Taussigs analyser af staten som en maske, en spøgelseslignende virkelighed, der opererer inden for en politisk forestilling (Taussig 1992, 1997). Min brug af politiske forestillinger adskiller sig herfra ved ikke at anskue samfundet og staten som helhed,

men i min undersøgelse af byen og favelaen understreger jeg ligesom Taussig og Aretxaga, at det forestillede skaber konkrete politiske virkeligheder og effekter. I Rio de Janeiro er den politiske forestilling om favelaerne udpræget negativ, og det er derfor, at dystopibegrebet er relevant som en negativ politisk forestilling med virkelige effekter.

Rio de Janeiros favelaer optræder i den offentlige diskurs som en lurende katastrofe, og politistategier baserer sig på et mareridtslignende billede af en by i krig. Mit feltarbejde viste, at dette var tilfældet på trods af den lokale regerings løfte om og implementering af en ny, afmilitariseret politiindsats. I denne politiske forestilling om urban krig sammensmelttes billedet af bevæbnede narkobander med alle beboere i favelaer, hvorfor militære politistyrker er optaget af at eliminere en diffus, allestedsnærværende fjende. For at forstå denne situation og forestilling er det nødvendigt, at vi tager favelaernes og sikkerhedspolitikernes nyere historie i betragtning.

Pacificeringen

Rio de Janeiro er blevet internationalt kendt for at indeholde en dramatisk kontrast mellem byens naturlige skønhed og det høje niveau af vold. I løbet af 1980'erne og 1990'erne eskalerede drabstallet til næsten 80 ofre pr. 100.000 indbyggere (Fórum Brasileiro de Segurança Pública [FBSP] 2012:6). Denne udvikling var tæt forbundet med voldsomme sammenstød mellem konkurrerende fraktioner af narkohandlere, der havde organiseret sig på baggrund af territorial kontrol over favelaer. Deres konflikter med politiet bidrog eksponentielt til antallet af ofre såvel som til en oprustning med stadigt mere kraftfulde våben på alle sider. Statslig intervention fandt sted efter en militariseret model med periodiske „invasioner“ af territorierne, hvilket resulterede i, at politiet efterlod dræbte i en målestok, som ikke tidligere var set (ibid.). Denne strategi førte dog hverken til en svækkelse af banderne eller af deres dominans i og af favelaer. Situationen tilspidsedes, da volden begyndte at flyde over til resten af byen, og en frygt spredte sig til den bredere befolkning, som i stigende grad krævede politi- og militæraktioner i favelaerne – hvilket igen førte til flere konfrontationer og flere dødsfald (McCann 2014:156). Politimilitser og såkaldte dødspatroljer gjorde ivrigt brug af en af militærdiktaturets berygtede taktikker, skjulte bortførelser og henrettelser, kaldet forsvindinger, hvilket betød, at årtiet efter demokratiseringen i 1985 blev et af de blodigste nogensinde i favelaernes historie (Holston 2008; McCann 2014; Scheper-Hughes 1993).

Samme historie gør sig i store træk gældende i Maré. Udover at voldsomme konfrontationer har medført, at såvel de tre forskellige bander, der er aktive i

området, som politi og militær bærer våben af en højere kaliber, indebærer konfrontationerne også utallige overskridelser af beboernes rettigheder: uskyldige ramt af vildfarne kugler, arbitrære invasioner af private hjem og lokalsamfundets institutioner såsom skoler og politiske organisationer, fængslinger uden juridisk mandat og selv „provisorisk dødsstraf“, hvilket har medført længere perioder af „generel frygt“ (Centro de Empreendimentos da Maré [CEM] 2014:21). Delstatsregeringen i Rio de Janeiro begyndte efter årtusindskiftet at eksperimentere med alternative modeller for politiindsatser, men selv de relativt mest succesfulde manglede de nødvendige midler og kontinuitet. Efter et pilotprojekt i Santa Marta-favelaen igangsatte den lokale regering officielt UPP-projektet i 2009 (FBSP 2012:6). De to hovedformål er ifølge den lovgivende tekst:

- A. At konsolidere statens kontrol over *comunidades* [‘fællesskaber’, det officielle ord for favelaer] under indflydelse af åbenlyst bevæbnede kriminelle.
- B. At bringe de lokale befolkninger den fred og offentlige ro, som er nødvendig for at udøve fuldt medborgerskab, der garanterer social såvel som økonomisk udvikling (artikel 1 i Decreto-lei no. 42.787 af 6. januar 2011 som citeret i op.cit.19).

For at bryde med den negative voldsspiral vil politi og militær forblive i kvartererne efter en indledende aktion i kontrast til de tidligere periodiske invasioner. Derudover vil den involverede politistyrke bestå af nyuddannede betjente, der har fået en speciel skoling inspireret af nærpolititanke (op.cit.6). Rent praktisk består pacificeringen af tre stadier: Først træder specialstyrker fra politi og militær ind i favelaer og fjerner bandemedlemmer med magt, et stadie, som blandt andet kaldes *a ocupação*, besættelsen, hvorefter en anden gren af politiet etablerer UPP-stationer fysisk i områderne. Efterfølgende indgås ideelt set et samarbejde med beboerne med det formål at fremme kulturel og social udvikling såvel som at regulere og formalisere „handlen“ (Fleury 2012). Den nye strategi anses for at være markant anderledes end tidligere politiindsatser. Regeringen og medierne kunne kort efter implementeringen af de første UPP-indsatser melde om positive resultater: et drastisk fald i antallet af skudvekslinger, og bevæbnede grupper tabte territorium. Opinionsundersøgelser viste bred opbakning fra befolkningens side, såvel som et begyndende engagement fra private initiativtagere, hvilket ikke fører set i forbindelse med denne slags projekter (FBSP:6). Da Rio de Janeiro blev valgt som vært for De Olympiske Lege i 2016 og FIFA-verdensmesterskabet i fodbold i 2014, blev projektets synlighed og strategiske vigtighed øget, og UPP blev således staten Rios sikkerhedspolitiske flagskib (ibid.). I en rapport fra det officielle organ Forum Brasileiro de Segurança Pública (FBSP, som jeg har citeret flere gange) konkluderer forfatterne, at UPP-projektet repræsenterer et alternativt paradigme til „krigen mod kriminalitet“ og således udgør en mulighed for at

afmilitarisere sikkerhedspolitikker. Andre positive resultater er ifølge rapporten „Os Donos do Morro“ (Bosserne på bakken) fra 2012, at den nye politiindsats har haft en stærk social og politisk gennemslagskraft og bred og positiv dækning i medierne og har vakt stor interesse både lokalt, nationalt og internationalt (op.cit.169).

Siden den optimistiske begyndelse har vigtige hændelser dog fundet sted. Antropologen Donna M. Goldstein, som har skrevet bogen *Laughter Out of Place* (2003) om hverdagslivet blandt kvinder i en favela i Rio, pointerer, at når specialstyrkerne BOPE (Batalhão de Operações Policiais Especiais eller Bataljonen for Særlige Politioperationer, kendt for deres sorte uniformer og dødningehovedinsignia) „rensner“ banderne ud af et område som første led i pacificeringen, tager disse selvfølgelig et andet sted hen (Goldstein 2013:xxx). Eftersom UPP-indsatsen hovedsageligt har fundet sted i det centrale Zona Sul nær turisme og handel, har banderne koncentreret sig yderligere i mere perifere kvarterer – såsom Conjunto de Favelas da Maré, hvor jeg udførte feltarbejde. Udover advarsler om stigende gentrificering (Fleury & Ost 2013; Goldstein 2013:xxx) har et mere umiddelbart aspekt af pacificeringen vist sig at være kompliceret, nemlig implementeringen af den bløde opfølgning på den første besættelse. Dette ses for eksempel i Roçinha, den første rigtigt store favela, hvor UPP-indsatsen blev iværksat, og der gik et år fra den første „invasion“ af kvarteret, til UPP-stationen blev bygget. I mellemtiden var der voldsomme kampe mellem politi og militær på den ene side og narkobander på den anden samt banderne imellem, da den nu svækkede lokale bande kunne udfordres (Penglase 2014:179). Tilfælde af politivold i pacificerede favelaer er løbende kommet frem, inklusive voldtægter, forsvindinger af mænd uden tilknytning til banderne og skud mod børn, der i visse tilfælde er svære at forklare som andet end drab (Granja 2015:91; Penglase 2014:180). Da jeg boede i Maré, fik drabet på den 10-årige Eduardo de Jesus Ferreira i naboområdet Complexo do Alemão relativt bred opmærksomhed i medierne og gav anledning til store demonstrationer (Boeckel 2015). Som det oftest er tilfældet i sådanne sager, blev de ansvarlige betjente eller soldater løsladt på baggrund af bestemmelser om selvforsvar (Amnesty International 2015).

Mit feltarbejde fandt sted på baggrund af denne historie. Mine informanter og venner var hovedsageligt yngre, uddannede beboere, som betragtede sig selv som politisk bevidste eller aktive. Denne gruppe er et bestemt segment af beboerne, som indtil for nylig har været forholdsvis snævert, men udgør en voksende befolkningsgruppe i favelaer på nationalt plan, blandt andet på grund af Lula-regeringens indførelse af kvoter på universiteter og videregående uddannelser i begyndelsen af 2000-tallet. Dette var med til at skabe en stemme, som er toneangivende i den politiske debat om favelaerne. Fire måneders feltarbejde viste

mig dog, at mange af deres anskuelser og oplevelser også gjorde sig gældende for andre grupper beboere.

Pablo, en lærer i begyndelsen af 30'erne, syntes stort set ikke, at der var nogen forskel på situationen før og efter pacificeringen. Selvom han havde gået i skole, på ungdomsuddannelse og haft sin gang i Maré meget af sit liv, var han først for nylig flyttet til et af områdets kvarterer fra et nærliggende fattigt boligområde for at gifte sig med sin kæreste igennem mange år. En ting, der havde ændret sig, mente han dog, var statens tilstedeværelse. Pablo mente, at besættelsen, det indledende skridt i pacificeringen, som altså på dette tidspunkt havde stået på i omtrent et år, var et kortsigtet svar på årtiers tilstedeværelse af narko- og våbenhandlende bander: „Efter min mening er dette endnu en oplevelse, der ikke er gået, som det skulle (*não deu certo*).“ Hvor der før var punktvis politioperationer, var staten nu konstant tilstedeværende i form af bevæbnede mænd. UPP-projektet skulle medføre offentlige investeringer og ydelser såsom dagrenovation og boligsanering, men han mente ikke, at dette havde været tilfældet. Udsigterne blev stadig længere.

Et krigsscenario

Alex var en anden bekendt, som ligeledes var skolelærer, dog på den lokale skole. Da jeg spurgte ham, hvilke forandringer han havde oplevet efter pacificeringen, fortalte han mig skarpt, at det hverken var første gang, militæret havde besat området, eller at den lokale regering havde forsøgt sig med en anderledes politiindsats. „De har givet det et nyt navn og et nyt format“, men når alt kom til alt, forstod han målet for pacificeringen som en blivende militær besættelse:

Fordi dette er allerede et løfte, forstår du, at de vil komme og besætte os. Der er bare det ved det, at det er et krigsscenario, ikke? Det er ikke et scenarie med infrastruktur, det er ikke et scenarie med genopbygning, det er et krigsscenario. Så jeg tror, at det er denne besættelse, de taler om, militær besættelse. [Der er tale om] meget af det, de har lært i Haiti.³

Alex var sikker på, at den nye strategi ikke handlede om nærpolti, som det ellers blev fremstillet i politiets strategipapirer, for hvorfor ville staten så fortsætte traditionen for besættelse og indtrængen med magt? Maria, journalisten, havde derimod ikke på forhånd haft nogen forventninger til pacificeringen. Hun spurgte mig, om jeg forstod, hvor voldsomt det er for marginaliserede kvarterer at blive besat. For hende var det symbolsk, at hæren havde begyndt invasionen af Maré, præcis 50 år efter militærdiktaturet begyndte. Maria kunne ikke forstå, hvordan samfundet som helhed kunne acceptere tilstedeværelsen af kampvogne og bevæb-

nede soldater i civile områder. Og hun berettede om det, hun betragtede som grusomheder begået af de væbnede styrker i begyndelsen af pacificeringen:

I de første 15 dage dræbte de 16 personer. Trods alt er deres logik, at vi er i krig. De kom for at feje rent [*varrer*], for at dræbe. Det er en ulige krig, men dette er, hvad de kom for at gøre. I dette år med militarisering har vi set flere tilfælde af invaderede hjem, folk, der har mistet et ben, fordi de blev angrebet, da de ikke accepterede at blive *revistado* [visiteret]. Selvfølgelig er næsten alle mænd i Maré allerede blevet *revistado*. Min fætter blev *revistado* 17 gange på hærens første dag her. 17 gange! [Maria griner og ryster på hovedet]. Så snart han gik ind på en gade, *revistado*. Så snart han drejede ned af den næste, *revistado*. Da han kommer ind på endnu en gade, *revistado*! Han har samme hudfarve som mig, hvilken er halvsort [*meio negro*]. Det vil sige, at alle mænd med denne hudfarve, hvilket er størstedelen, allerede er blevet *revistado*. For det er karakteristikkene: De er *marginais*, de er de kriminelle.

Ingen af dem, jeg talte med under feltarbejdet, syntes, at situationen var blevet mere fredelig efter pacificeringen. De var nærmere skuffede over en fortsat usikker hverdag. På trods af de kritikker af UPP, jeg havde hørt og læst inden feltarbejdet, blev jeg alligevel overrasket over og påvirket af omfanget af den fortsatte konflikt. Vold eller truslen om vold var en tilstedeværelse i hverdagen og prægede lokalsamfundet som helhed, men også de enkelte familier og individer.

Voldelige konflikter opstod i Maré fra tid til anden, selv et år efter den indledende pacificering blev iværksat. Selve implementeringen af UPP-stationer og det sociale samarbejde og dermed militærets exit var blevet udskudt tre gange siden begyndelsen. Det var ikke sådan, at der var skudepisoder hver dag, men de kom i perioder og med en tilpas stor hyppighed til, at det var nødvendigt altid at være opmærksom. Mine informanter rettede min måde at gå på gaden på: Det var nødvendigt at gå langs husmure visse steder, således at man hurtigt kunne løbe i dækning. De prikkede mig i siden, hvis vi sad på en af de mange små cafeer og barer, så jeg ikke glemte at se mig omkring (på en afslappet måde). Det var nødvendigt at kropsliggøre det faktum, at et pistolskud kunne komme ud af det blå på et hvilket som helst tidspunkt. Når jeg nærmede mig hærens kontrolposter, hvilket var ved alle større vejkryds og pladser, lærte jeg at gå selvsikkert, da jeg ellers så mistænkelig ud. Det samme var tilfældet, når jeg gik forbi grupper af unge mænd med scootere, walkie-talkier eller siddende ved klapborde med små poser fremme, da dette var bandernes udkigsposter eller salgsstationer. Kort sagt var der tale om et hyperopmærksomt klima (Vigh 2011), hvor alle var optaget af at læse små detaljer ved situationer og mennesker for at kunne identificere mulige trusler og handle på dem. Eftersom folk var konstant optaget af at gennemskue, hvordan de kunne undgå at blive ramt i en eventuel skudveksling, begyndte jeg

at tænke på beboere i Maré som eksperter i skudlinjer. Denne måde at *se som en patron* på var blevet noget automatisk, selvom dem, jeg talte med, var frustrerede over det stigende besvær ved at finde ud af eventuelle trusler.

Dette var situationen: et sted mellem konstant potentiel konflikt og hverdag. Visse nætter lød maskingeværer og projektiler, der traf husmure uafbrudt, og visse dage måtte vi som beboere gemme os indendørs og håbe på det bedste, mens militære helikoptere hang over tagene. Andre dage var rolige, og mit kvarter genlød af børns leg i gaderne, høj *baile funk*-musik og livlige prædikener fra en af nabo-gadens små kirker. Der var således ikke tale om krig, sådan som vi normalt forstår det, men heller ikke om fred. Hverdagen blev beskrevet som ambivalent, en krig, som ikke findes, og for at forstå situationen til fulde må den anskues som en effekt af den politiske brug af et skræmmebillede om den lurende urbane dystopi.

Dystopolis

Hvis utopia legemliggør frihed, legemliggør dystopia ufrihed [...], præcis som Edens have og Himmerriget forbliver utopias prototyper, udfører Helvede samme rolle for dystopia (Claeys 2013:17).

I takt med at verden bliver mere urban, vokser koret af dystre advarsler om forestående kriser. Alarmerende statistikker forudsiger overbefolkning – især i det globale Syd – hvor hidtil usete koncentrationer af fattige skaber et skyggebillede af en slumkvarterernes planet (Davis 2004; Prakash 2010). Ifølge Prakash opfylder disse monstrøse megabyer ikke det utopiske billede af moderne, behagelige metropoler, men virker inficerede af elendighed og strid, der kunne være taget ud af Hobbes' jungle (Prakash 2010:1). Urbanister skriver om forstærkede „privatopier“, hvor de privilegerede rejser mure for at sikre sig mod massernes forestillede afsky og vold (ibid.). Siden det forrige århundredeskifte har dystopiske billeder figureret prominent i litterære, filmiske og sociologiske repræsentationer af den moderne by:

I disse skildringer fremstår byen ofte mørk, oprørsk (eller tvunget til total lydighed), dysfunktionel (eller tvunget til maskinlignende funktionalitet), opslugt af økologiske og sociale kriser, forført af kapitalistisk forbrug, lammet af kriminalitet, krig, klasse, køn og racekonflikter og underkastet overdreven teknologisk og teknokratisk kontrol (Prakash 2010:1).

I bogen *Noir Urbanisms* (Prakash 2010) undersøges mørke repræsentationer af byen og deres historie som former for urban kritik. Modsat utopier, som transporterer os til en forestillet fremtid, der udfordrer nutiden, placerer den dystopiske forestilling os direkte i en frygtindgydende verden for at advare os om den fare,

som fremtiden vil bringe, hvis vi ikke genkender dens symptomer i nutiden (op.cit.2). Artiklerne i bogen anerkender det kritiske potentiale i dystopiske forestillinger, men undersøger dem først og fremmest som en form for urban repræsentation: „[D]en moderne by fremstår trods alt som en instantiering af en dystopisk samfundsform“ (ibid.). Det er vigtigt at have en global tilgang, da modernitetens historie er global, skriver Prakash, og derfor kan vi ikke begrænse os til det klassiske billede af den urbane dystopi, da det opstod som en specifik litterær og filmisk konstruktion i Vesten. Ved at fokusere på repræsentationer af byen kan vi bevæge os fra at undersøge billeder af byen til den forestillede by og fra urbane fantasier til urbane forestillinger. Denne skelnen mellem fantasi og forestilling forstår jeg, i forlængelse af min brug af begrebet politiske forestillinger, som forskellen på noget uvirkeligt og noget u håndgribeligt, der alligevel medskaber den konkrete politiske virkelighed. Via fotografier, film, print og reklamer er de fleste mennesker blevet trænet til at opleve det moderne liv igennem billeder, hvilket former det forestillede rum, hvori vi lever (ibid.). Dette er en nyttig tilgang, når forskere undersøger storbyer som hjemsteder for angst og usikkerhed, frygt og rædsel, mørke og grænseoverskridende rum og skikkelser, og hvis vi placerer vores analyse på dette niveau, kan vi afsøge slummens billedsandhed (op.cit.9f.). Således kan vi forsøge at forklare vrangforestillinger om urban orden – frygt for kriminalitet og amoralitet – og hvorfor eliterne periodisk gribes af følelsen af urban krise og slipper lovens fulde magtudøvelse løs i nabokvartererne (op.cit.10).

Rio de Janeiro er ligesom mange andre storbyer i Brasilien og resten af verden præget af skræmmebilleder, som medfører en generaliseret frygt. Som Herzfeld bemærker, er favelaerne blevet usynliggjort, hvilket sammen med overvågnings-teknikker virker som en mekanisme, der bibeholder en separat identitet, politik og et separat moralsk rum: „den frygtede Anden, repræsenteret som ubeskriveligt farlig“ (Herzfeld 2015:21). Hovedsagelig er det kriminalitet, der optræder som Rios allestedsnærværende genfærd, men fordi narkobander agerer i samme områder som byens mindre bemidlede befolkning, sammensmeltet disse roller, og disse steder betragtes som en permanent, afskåret – men utroligt nær – trussel. Jeg blev advaret kraftigt mod at bosætte mig i Maré af folk, som aldrig havde sat en fod i en favela, hvilket gjorde, at min indgang til felten var præget af en betydelig nervøsitet, men også af nysgerrighed i forhold til at finde ud af, hvad der rent faktisk foregik dér, hvor disse mennesker ikke turde opholde sig. Dette mindede om det, som Bourgois kalder en middelklassens „racistiske, sunde fornuft“ under sit feltarbejde i et latinamerikansk kvarter i USA, som hans venner og bekendte aldrig ville besøge af frygt for at blive „flænset i stykker“ (Bourgois 2003:2). Den urbane dystopi og produktionen af Maré som et dårligt sted skabte også sociale afstande.

Mine (hvide) over- og middelklassenetværk i Rio udtrykte sådanne bekymringer, og kun én gang i løbet af fire måneders feltarbejde fik jeg besøg af venner – på trods af at de fleste boede mindre end tre kvarter fra Maré. Som Bourgois også beskriver, har det farlige billede af ghettobeboere ofte meget lidt at gøre med den daglige virkelighed, hvor i hvert fald 99 procent af beboerne fredeligt passer sig selv og deres hverdag (op.cit.33). Maré viste sig at være det sted i Rio, hvor jeg har følt mig mest sikker i forhold til røverier og overfald,⁴ og de farer, jeg oplevede under feltarbejdet, var afgrænset til sammenstød mellem politi eller militær og bandemedlemmer. Selvom opfattelsen af Rio de Janeiro som en *cidade partida* (delt eller ødelagt by) er blevet dekonstrueret af Janice Perlman i bogen *The Myth of Marginality* (1979), der viser, at favelaer er dybt sammenflettet med den mere formelle by, er der i praksis fortsat mange barrierer (McCann 2006:150). Som flere af mine naboer bemærkede, virker den mur, der angiveligt skal skærme visse kvarterer mod larmen fra Linha Vermelha-motorvejen, mere effektivt ved at skjule dem for de bilister, der kører mellem lufthavnen og centrum. I favelaer er det altså således, at visse aspekter af dagliglivet usynliggøres, mens andre forstørres og blæses op. Det er det, der blæses op, som bliver til den forestillede by. Urbane forestillinger bliver til virkelighed gennem sikkerhedspolitikker, idet frygten er nutid og kræver et modsvar.

Militariseringens negative spiral

*Homem de preto, qual é sua missão?
É invadir favela e deixar corpo no chão*
[Mand klædt i sort, hvad er din mission?
Det er at invadere favelaer og efterlade lig på jorden]

(Kampsang, der synges af BOPE-soldater til deres daglige træning, Zaccone 2015:28).

„Hvorfor dør så mange unge mænd i Rios favelaer på voldsomme måder?“ spørger antropologen Dona M. Goldstein i sin bog *Laughter out of Place* (2013) om forholdet mellem race, klasse, vold og seksualitet. Det er et spørgsmål, som har optaget de fleste, der har forsket i favelaer, og det er fortsat et af de mest omdiskuterede i nutidens Brasilien. Det måske mest læste antropologiske værk om favelaer er *The Violence of Everyday Life in Brazil* (1993) af Nancy Scheper-Hughes. Hun beskriver hverdagens frygtelige dødsfald i en favela i Nordøstbrasilien som følge af sult og „forsvindinger“, udført af paramilitære dødspatruljer med forbindelser til den lokale politistyrke og regeringsmagten. Scheper-Hughes antyder et svar med endnu et spørgsmål:

Hvad nu, hvis forsvindingerne, de civile, der hober sig op i fællesgrave, anonymiteten og rutiniseringen af vold og ligegyldighed faktisk ikke var en afvigelse? Hvad nu, hvis de sociale rum før og efter sådanne umiddelbart kaotiske og uforklarlige handlinger var fulde af rygter og hvisken med antydninger og påstande om, hvad der kan ske, særligt med dem, som den sociale konsensus' agenter hverken betragter som personer eller individer? Hvad nu, hvis et klima præget af ængstelig, ontologisk usikkerhed om rettighederne over ens egen krop blev fostret af en indstuderet, bureaukratisk ligegyldighed over for 'marginelle', kriminelle og andre ikke-vigtige personers liv og død? (Scheper-Hughes 1993:220).

Disse spørgsmål-svar minder om mange, som mine informanter stillede under mit feltarbejde. For at forstå en virkelighed, der hverken er krig eller dennes modsætning, er antropologen Catherine Lutz' definition af militarisering nyttig. Ifølge Lutz dækker begrebet over den selvmodsigende og anspændte sociale proces, hvor det civile samfund organiserer sig for at producere vold (Lutz 2007: 320). Militarisering involverer, at mere arbejdskraft og flere ressourcer afsættes til militære formål, og at institutioner formes i overensstemmelse med militære formål, men er ikke begrænset til dette:

Militarisering er samtidig en diskursiv proces, der involverer et skift i overordnede samfundsmæssige overbevisninger og værdier på måder, der er nødvendige for at retfærdiggøre magtanvendelse, organiseringen af stående hære og de højere skatter, der betaler for disse. Militarisering er ikke blot forbundet med det indlysende [...], men også med mindre synlige deformationer af menneskelige potentialer til hierarkier af race, klasse, køn og seksualitet og med udformningen af nationale historier på måder, som glorificerer og legitimerer militære handlinger (Lutz 2007:320).

Ud fra denne definition er mine informanters til tider selvmodsigende udtalelser om en krig, der ikke findes, ikke nødvendigvis selvmodsigende. Militarisering er både krig og ikke-krig, da den indebærer både synlige og umærkelige virkninger og processer, der kan involvere både kamphandlinger og diskursive skift – for eksempel i forhold til hvem der er fjender, eller hvad der udgør ikke-vigtige liv. I stedet for at tale om enten-eller er det altså snarere et spørgsmål om både-og. Krig både be- og afkræftes simultant i Rio de Janeiro på alle samfundsmæssige niveauer. Som det er tilfældet i BOPE-soldaternes kampsang, skabes og gentages en urban dystopi, som understøtter og legitimerer militariserede politiindsatser.

Rob B. Penglase, som har udført feltarbejde i en af Rios andre favelaer, argumenterer for, at mens Rio kan opleves og bliver oplevet som en slagmark, varierer dette billede afhængigt af klasseperspektiv (Penglase 2014:18). Penglase beskriver, hvordan (u)sikkerhed er en tvetydig og ambivalent størrelse i Caxambu-favelaen, hvor han var bosat. Selvom dette også var tilfældet i Maré og for mine

informanter, vil jeg tilføje, at beboere anså pacificeringsstyrkerne for at bære og yderligere sprede denne generelle frygt. Som et eksempel forklarede skolelæreren Alex de mange skyderier med soldaternes frygt og manglende evne til at se forskel på narkohandlere og almindelige beboere, på livstruende situationer og det postyr, der til tider kendetegner hverdagen i en favela. Parallelt med promoveringen af UPP-projektet har politikere og medier i Rio de Janeiro også bidraget til forestillingen om den urbane krig. Daværende guvernør Sergio Cabral erklærede kort efter sit valg i 2006, at det var „tid til at tage byen tilbage“, og at staten var „i krig med kriminelle elementer, og krigen kan ikke vindes uden blodsudgydelser“ (Gay 2009 i Larkins 2013:566). Ved indvielsen af en UPP i Morro dos Macacos i Rios nordlige del forsikrede han pressen og de fremmødte om, at politi, som misbrugte deres magt, ville blive straffet, men at staten ville „fortsætte med at tage alle territorier tilbage. Når man kæmper om territorier, er det krig. Når man overtager dem, er det fred“ (Iskandarian 2010).⁵

Isccenesat dystopi

Flere har peget på mediernes rolle i konstruktionen af en militariseret normalitet. Den brasilianske professor i strafferet Nilo Batista pointerer, at det er et stort problem, at soldater udfører politiarbejde, da disse er trænet i at have med fjender at gøre frem for borgere (Batista 2012:51). I forbindelse med pacificeringen af Complexo do Alemão, Marés nabozone med omtrent 100.000 indbyggere, kunne denne tendens følges på nationalt tv. Batista fremhæver en episode, hvor bevæbnede mænd forsøger at flygte fra de bevæbnede tropper ad en grusvej, og pludselig falder en af dem død om, ramt af et skud. Ifølge brasiliansk lov og retspraksis er det ulovligt at dræbe en mistænkt på flugt, men med den stigende militarisering bliver dette i stigende grad normalt, hvorfor lovbruddet bliver ignoreret, mens politi- og militæraktionen fejres af pressen og parlamentsmedlemmer som en succes, og „hundrede millioner“ følger dækningen på live-tv (op.cit.49). Ifølge mine unge informanter spillede medierne en stor rolle i sammensmeltningen af politiarbejde og militæraktioner. Carol, min kollega i den butik, hvor jeg arbejdede i Maré, fortalte mig, at hun og nogle venner var samlet i en lejlighed på besættelsens første dag for at følge med i, hvad der ville ske på denne historiske dag. De var bekymrede for, om banderne ville øve modstand, og om soldaterne ville være aggressive i deres fremfærd, således at situationen ville eskalere med skyderier og dødsfald. På et tidspunkt begav flere af dem sig ud på gaden, da situationen virkede forholdsvis stille og rolig, og da så Carol et hold journalister fra fjernsynsstationen Rede Globo:

Politiet eskorterede *O Globo*, og det var sådan her: Der skete absolut ingenting. Men politiet bevægede sig, som om de var i krig, ‘duhm-duhm-duhm-duuuhm’ [Carol laver lyde som fra en actionfilm og lader, som om hun holder et gevær på en dramatisk måde]. Så poserede de som for et fotografi. Der skete ingenting! [griner]. De dominerede allerede området. Efter tre timer var hæren allerede sådan her [klapper i hænderne]. Der var ingen modstand. Men de gjorde stadig sådan, som om det var en scene fra en film.

På et tidligere tidspunkt havde Carol bedt mig om, at mit projekt ikke blev til en *Tropa de Elite 3* med tanke på en populær, voldsom actionfilm, der portrætterer specialstyrken BOPEs eventyr og missioner i Rios favelaer.⁶ Dette er en pointe, som Erika Robb Larkins også berører i bogen *The Spectacular Favela*, baseret på et flerårigt feltarbejde i Rocinha – det største enkelte favelakvarter i Brasilien med omtrent 90.000 indbyggere (Larkins 2015). Hun argumenterer for, at militarisering gør favelakrig både dagligdags og vareliggjort og derfor udgør en „organiseret vold, udtrykt i form af handelsvarer, både håndgribelige og repræsentationelle“ (op.cit.11). Billeder af Rio de Janeiros krigszoner, favelaerne, findes i nyhederne, film, computerspil og som legetøj, og oplevelsen af krig bidrager til dannelsen af „virtuelle og ulegemlige“ krigszoner, der sælges til turister og benyttes politisk (ibid.; Malagutti Batista 2012:69-77). Her ser vi igen, hvordan det dystopiske skyggebillede – Rios favelaer som krigszoner, beboet af farlige fjender – dannes på baggrund af en militarisering af politiarbejdet. Men samtidig, som vi også har set, bliver militariseret politik og aktioner i favelaerne også baseret på netop et iscenesat billede af en by i krig.

I et værk om ny urban vold, *Violence at the Urban Margins* (2015), pointerer redaktørerne i indledningen, at når der opstår debat om offentlig sikkerhed i Latinamerika og USA, domineres disse af middel- og overklassen (Auyero et al. 2015: 1ff.). De mennesker, som udsættes mest for vold og lever og dør på bunden af den sociosymbolske orden, høres ikke i den offentlige diskurs om vold og risiko, men konstrueres og manipuleres af andre, som er tilbøjelige til at se vold i den urbane margin som et resultat af kulturel eller racemæssig defekt. De er derfor tøvende i forhold til at overveje forbindelsen mellem volden og økonomisk og politisk marginalisering (ibid.). En anden af forfatterens indsigter er også vigtig at have in mente: Forskere har også et ansvar, når det kommer til at anskue og beskrive forskellige former for vold. Meget etnografi fokuserer på bestemte former for vold i fattige, racialiserede områder – især bandevold på gadeplan. Set som en helhed kan disse fortællinger bidrage til at producere og styrke negative stereotyper af minoriteter, som allerede cirkulerer i kulturen, hvilket igen konstruerer et billede af visse befolkningsgrupper som mere kapable til og hyppigere impliceret i vold end andre (op.cit.:3). Dette minder om Eduardo Galeanos argu-

ment, at offentlighedens fjende nummer ét i Brasilien er bygget efter modellen af en ung fyr, der er barnebarn af slaver, bor i en favela, elsker baile funk-musik, er analfabet og sælger eller bruger stoffer (Galeano i Ramos 2012:15). På denne måde bliver billedet af favelaindbyggere indbegrebet af truslen i den offentlige samtale om den urbane konflikt. Michael Taussig henleder vores opmærksomhed på den måde, hvorpå billedverdener og myter ikke udspringer af en slags politisk underbevidsthed og derfra aktualiseres, men snarere træder i kraft i „sociohistoriske situationer, hvor for eksempel billedet af kriminalitet ikke er mindre virkeligt end den virkelighed, det forstørre og fordrejer som frygtens tale [*terror's talk*]“ (Taussig 1992:26). Det er den aktualiserede, urbane dystopi.

I Brasilien kræver offentligheden, at de væbnede styrker træder ind som protagonist i konflikten mod væbnede bander (Ramos 2012:17f.). De brasilianske kriminologer Serra og Zaccone beskriver den nuværende ordenshåndhævelse i Rio som understøttet af en offentlig „politifetich“ (*fetishismo policial*): den ideologiske antagelse, at politi er en forudsætning for social orden, og at uden politiets autoritære magtudøvelse kommer „hundene og tager plads“ (Serra & Zaccone 2012:38). Begoña Aretxaga argumenterer for, at det karakteriserer stater efter år 2001, at de er aktivt engagerede i at konstruere fiktionelle virkeligheder i en sådan grad, at grænserne mellem virkelighed og fiktion er blevet uigenkendelige (Aretxaga 2002:400). Det er ifølge hende en global tendens, at voldsomme billeder af terroristisk allestedsnærværelse fordrer et våbenkapløb, hvor staten udvider sine magtbeføjelser og ofte overskrider netop de grænser, som den hævder at beskytte og derved træder ind i en permanent undtagelsestilstand:

Denne spejlende, paranoide dynamik tager ofte form som kraftfulde identifikationer og altopslugende fascination, som når staten engagerer sig i terroristiske eller kriminelle praksisser for at tilegne sig den magt, den tilskriver sine fjender: kriminelle, subversive eller terrorister (op.cit.402).

Júlia Valente har undersøgt UPP-projektets historie og viser, hvordan ideen bag programmet har rødder tilbage i portugisernes undertrykkelse af indfødte befolkningsgrupper under og efter koloniseringen og er inspireret af israelske strategier i de besatte territorier i Palæstina samt af antioprørsstrategier benyttet af USA i Irak og Afghanistan (Valente 2016). Hun mener, at projektets fremmeste formål er militariseret kontrol over favelaer for at kunne afvikle megabegivenheder såsom OL og FIFA-verdensmesterskabet i fodbold og i den forbindelse genoplive et billede af Rio som en eksotisk, fantastisk by, *cidade maravilhosa*, hvilket stadig er Rio de Janeiros kælenavn. I Maré virkede det, som om mere vold blev udfaldet af en negativ spiral mellem dystopiske forestillinger og militariseret kontrol.

Skræmme- og glansbilleder

Under mit feltarbejde blev det stadig mere tydeligt, at pacificeringen af Maré ikke bragte fred. Da jeg spurgte João, hvad han mente, ville være nødvendigt for at opnå fred, svarede han: „Jeg tror ikke, at det er denne form for pacificering. For jeg kan allerede fortælle dig på forhånd, med al sikkerhed i verden, at [...] pacificeringen vil få en ende. Det er et spil om politik og marketing.“ Skolelæreren Alex svarede på samme spørgsmål: „Hvis du mener fred som i, at der ikke er bevæbnede folk her, så tror jeg ikke, det kommer til at ske. Det er ikke for os.“ Carol, min kollega, var af samme overbevisning:

Jeg tror aldrig, at UPP vil blive implementeret helt. Hvad der kommer til at ske, er, at vi vil forblive i denne tilstand af militær besættelse [...], det vil være en fantasi om, at byen er tryk, fordi de marginale, *favelados*, bander såvel som beboere vil blive på deres plads.

Det skulle vise sig at holde stik, at UPP aldrig blev implementeret helt. Det lykkedes i en periode at tæmme den politiske forestilling om Dystopolis, da UPP-indsatsen muliggjorde en manifestering af ordensmagten dér, hvor den ikke var opfattet som tilstedeværende. Under mit feltarbejde begyndte billedet at krakelere, og efterfølgende blev denne nye politistrategi langsomt afviklet, uden at det er tydeligt offentliggjort. I skrivende stund er UPP endnu ikke blevet fuldt implementeret i Conjunto de Favelas da Maré, og de cirka 140.000 indbyggere har således ikke fået løftet om fred indfriet. I stedet fremstod favelaerne som pacificerede udadtil. Tilsyneladende forløb De Olympiske Lege relativt roligt, i hvert fald var mediedækningen af Rio de Janeiros værtskab overvejende positiv. Det ydre glansbillede lever i bedste velgående, mens det aktualiserede skræmmebillede fortsat retfærdiggør en militarisering af den urbane sikkerhedspolitik. Det Dystopolis, som beboerne i Maré oplevede, er som Rio de Janeiros favelaer og periferi fremstår: et voldeligt, usikkert sted uden mulighed for fred. Hvis den urbane utopi er en mangfoldig by, hvor alle kan leve i fred og ro, er den urbane dystopi et virkeliggjort billede af en by i evig krig med sig selv. Som jeg har vist, kræver denne frygt en reaktion, hvilket fører til yderligere marginalisering, militarisering og til, at fremtrædende politiske forestillinger forstærkes. Sikkerhedspolitikkerne virkeliggjør Dystopolis.

I Dystopolis, den politiske forestilling om en by i krig med sig selv, kategoriseres indbyggere fortsat som fjender med fatale konsekvenser. I januar 2018 besøgte jeg Maré ganske kort, og Pablo og Cassia fortalte mig, at pacificeringen var forløbet som forventet. Et stykke tid efter De Olympiske Lege var soldaterne langsomt forsvundet fra området sammen med vejspærringer, kampvogne og patruljer. Omstændighederne var langsomt vendt tilbage til udgangspunktet – en

dagligdag i et perifert, marginaliseret kvarter, hvor bevæbnede bander er markant til stede, men hvor livet går sin gang. I månederne op til mit besøg var der dog sket en stigning i skudepisoder, og da vi mødtes, antydede Pablo lidt undvigende, at der var noget helt galt. Op til karnevallet i februar 2018 udstedte præsident Michel Temer et dekret, der bekendtgjorde militær intervention i delstaten Rio de Janeiro, og overdrog samtidig ansvaret for offentlig sikkerhed til general Walter Braga Netto (Ruge 2018). Det betød endnu en gang militær i Marés gader og omtrent 3.200 soldater på patrulje i hovedsageligt fattige kvarterer (TeleSur 2018). I marts måned blev aktivisten og byrådsmedlemmet Marielle Franco fundet dræbt af skud i sin bil, kort efter at hun var blevet udpeget til at være en del af et organ, der overvåger brud på menneskerettighederne i forbindelse med politivold (ibid.). Dagen før hendes mord skrev hun om et andet dødsfald i en favela samme uge: „Endnu et mord på en ung mand, som ser ud til at stå for militærpolitiets regning ... Hvor mange flere behøver at dø, for at denne krig kan ende?“ (ibid). Det mistænkes, at personer eller en gruppe fra militærpolitiet eller militæret står bag, men gerningsmændene er endnu ikke fundet. Mordet udløste store demonstrationer og international medieopmærksomhed, mens den militære tilstedeværelse fortsætter. Indtil videre har dusinvis af andre, ukendte favelabeboere mistet livet under interventionen, som ifølge Candido Mendes Universitetets Intervention Observatory har ført til en fordobling af antallet af massakrer (Associated Press 2018).

Noter

1. Medmindre andet er angivet, er alle citater oversat af forfatteren.
2. *Unidade Policial Pacificadora* eller Pacificerende Politienhed.
3. Brasiliansk militær har sjældent ageret uden for landets grænser. En nylig undtagelse er dog en militær besættelse af dele af Haiti som del af en FN-koalition (Zibechi 2014:109).
4. Da jeg er barn af en brasilianer og har dobbelt statsborgerskab, har jeg tilbragt længere og kortere perioder i Rio de Janeiro, siden jeg var barn. Min familie er en del af den øvre middelklasse, som bor i „gated communities“ og ikke har besøgt eller opholdt sig i en favela.
5. Cabral er siden kommet i uføre og blev i juli 2017 idømt 14 år og to måneders fængsel for korruption og hvidvaskning af penge (Nassif 2017).
6. På dansk hedder filmene *Elitestyrken*. Interessant er det, at Nilo Batista også kalder pressens dækning af pacificeringen af Complexo do Alemão for *Tropa de elite III* (Batista 2012:49). Hvorvidt Carol havde læst denne specifikke tekst eller brugte udtrykket som følge af den generelle kulturelle og politiske diskurs, vides ikke.

Litteratur

Amnesty International

- 2015 You Killed My Son. Homicides by the Military Police in the City of Rio de Janeiro. <https://www.amnesty.org/download/Documents/AMR1920682015ENGLISH.PDF>.

Aretxaga, Begoña

- 2000 A Fictional Reality. Paramilitary Death Squads and the Construction of State Terror in Spain. In: J.A. Sluka: Death Squad. The Anthropology of State Terror. Pp 46-69. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- 2003 Maddening States. *Annual Review of Anthropology* 32:393-410.

Associated Press

- 2018 Report. Violence in Rio Rises since Military Intervention/2018/04/26/3fd07822-4995-11e8-8082-105a446d19b8_story.html?noredirect=on&utm_term=.bdd69c8b8e25.

Auyero, Javier & Kristine Kilanski

- 2015 Introduction. In: J. Auyero, P. Bourgois & N. Scheper-Hughes (eds): Violence at the Urban Margins. Pp 1-20. Oxford: Oxford University Press.

Batista, Nilo

- 2012 Ainda há tempo de salvar as Forças Armadas da cilada da militarização da Segurança Pública. In: A.L. Nobre: Paz Armada. *Criminologia de Cordel*. Pp 47-54. Rio de Janeiro: Instituto Carioca de Criminologia/Revan.

Boeckel, Cristina

- 2015 Distância entre Pms e Eduardo, morto no Alemão, era de 5 metros, diz laudo. *Globo.com*: <http://g1.globo.com/rio-de-janeiro/noticia/2015/11/distancia-entre-pms-e-eduardo-morto-no-alemao-era-de-5-metros-diz-laudo.html>.

Bourgois, Phillipe

- 2003 In Search of Respect. Selling Crack in El Barrio. Cambridge: Cambridge University Press.

CEM – Censo de Empreendimentos Maré

- 2014 Censo de Empreendimentos Maré. Rio de Janeiro: Redes Da Maré & Observatório de Favelas.

Clayes, Gregory

- 2013 Three Variations on the Concept of Dystopia. In: F. Viera (ed.): *Dystopia(n) Matters*. Pp. 14-15. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing.

Davis, Mike

- 2004 Planet of Slums. Urban Involution and the Informal Proletariat. *New Left Review* 26:5-34.

FBSP – Fórum Brasileiro de Segurança Pública

- 2012 'Os Donos do Morro': Uma análise exploratória do impacto das unidades de Polícia Pacificadora (UPPs) no Rio de Janeiro. São Paulo: Fórum Brasileiro de Segurança Pública.

Fleury, Sonia

- 2012 Militarização do Social como Estratégia de Integração – O caso da UPP do Santa Marta. Porto Alegre: Sociologias.

- Fleury, Sonia & Sabrina Ost
2013 O Mercado Sobe o Morro. A Cidadania Desce? Efeitos Socioeconômicos da Pacificação no Santa Marta. *DADOS – Revista de Ciências Sociais* (56)3:635-71.
- Goldstein, Donna M.
2013 [2003] *Laughter Out of Place. Race, Class, Violence and Sexuality in a Rio Shantytown.* Berkeley & Los Angeles: University of California Press.
- Granja, Patrick
2015 UPP – Os Novos Donos do Morro. Cadê o Amarildo? *Criminologia de Cordel.* Rio de Janeiro: Instituto Carioca de Criminologia/Revan.
- Heringer, Carolina, Luã Marinatto, Berenice Seara & Rafael Soares
2015 ‘Partiu guerra?’ Diz major que afirma ter sido convidado para comandar UPP da Maré. *Extra.globo.com*: <http://extra.globo.com/casos-de-policia/partiu-guerra-diz-major-que-afirma-ter-sido-convidado-para-comandar-upp-da-mare-15582057.html>.
- Herzfeld, Michael
2015 Anthropology and the Inchoate Intimacies of Power. *American Ethnologist* 42(1): 18-32.
- Holston, James
2008 Dangerous Spaces of Citizenship. Gang Talk, Rights Talk and Rule of Law in Brazil. *Planning Theory* 8(1):12-31.
- Iskandarian, Carolina
2010 ‘É guerra’, diz Cabral sobre ocupação no complexo do Alemão. <http://g1.globo.com/rio-de-janeiro/rio-contr-o-crime/noticia/2010/11/e-guerra-diz-cabral-sobre-ocupacao-no-alemao.html>.
- Larkins, Erika Robb
2013 Performances of Police Legitimacy in Rio’s Hyper Favela. *Law & Social Inquiry* 38(3):553-75.
2015 *The Spectacular Favela. Violence in Modern Brazil.* Oakland: University of California Press.
- Lutz, Catherine
2007 Militarisation. In: D. Nugent & J. Vincent (eds): *A Companion to the Anthropology of Politics.* Pp. 318-32. Hoboken: Blackwell Publishing.
- Malagutti Batista, Vera
2012 O Alemão É Muito Mais Complexo. In: V.M. Batista (ed.): *Paz Armada. Criminologia de Cordel.* Pp. 55-102. Rio de Janeiro: Instituto Carioca de Criminologia/Revan.
- McCann, Bryan
2006 Review. The Political Evolution of Rio de Janeiro’s Favelas – Recent Works. *Latin American Review* 41(3):149-63.
2014 *Hard Times in the Marvelous City. From Dictatorship to Democracy in the Favelas of Rio de Janeiro.* Durham & London: Duke University Press.
- Nassif, Luis
2017 Moro condena Sérgio Cabral a 14 anos e 2 meses por corrupção e lavagem. *GGN. O Jornal de todos os Brasis.* <http://jornalggn.com.br/noticia/moro-condena-sergio-cabral-a-14-anos-e-2-meses-por-corrupcao-e-lavagem>.

- Penglase, R. Ben
2014 Living With Insecurity in a Brazilian Favela. Urban Violence and Daily Life. New Brunswick, New Jersey & London: Rutgers University Press.
- Perlman, Janice
1979 The Myth of Marginality. Urban Poverty and Politics in Rio de Janeiro. Berkeley: University of California Press.
- Prakash, Gyan
2010 Imagining the Modern City, Darkly. In: G. Prakash (ed.): Noir Urbanisms. Pp. 1-13. Princeton: Princeton University Press.
- Ramos, Beatriz Vargas
2012 Direito ao Dissenso. In: V.M. Batista (ed.): Paz Armada. Criminologia de Cordel. Pp. 15-21. Rio de Janeiro: Instituto Carioca de Criminologia/Revan.
- Ruge, Edmund
2018 Military Intervention in Rio Sparks Multiple Events, All Agree Favela Residents At Greatest Risk. RioOnWatch.org: <http://www.rioonwatch.org/?p=41912>.
- Scheper-Hughes, Nancy
1995 Death Without Weeping. The Violence of Everyday Life in Brazil. Berkeley & Los Angeles: University of California Press.
- Serra, Carlos Aguiar & Zaconne, Orlando
2012 Guerra e Paz. Os Paradoxos da Política de Segurança de Confronto Humanitário. In: M. Batista (ed.): Paz Armada – Criminologia de Cordel. Pp. 23-46. Rio de Janeiro: Editora Revan & Instituto Carioca de Criminologia.
- Taussig, Michael
1992 Maleficium. State Fetishism. In: M. Taussig: The Nervous System. Pp. 111-40. New York: Routledge.
1997 The Magic of the State. New York: Routledge.
- teleSUR
2018 Brazilian Rights Activist Marielle Franco Assassinated in Rio. Telesurtv.net: <https://www.telesurtv.net/english/news/Brazilian-Activist-Marielle-Franco-Assassinated-in-Rio-20180314-0039.html>.
- Valente, Júlia
2016 UPPs. Governo militarizado e a ideia de pacificação. Rio de Janeiro: Editora Revan.
- Vigh, Henrik E.
2011 Vigilance. On Conflict, Social Invisibility, and Negative Potentiality. Social Analysis 55(3):93-114.
- Zaccone, Orlando
2015 Indignos de Vida. A forma jurídica da política de extermínio de inimigos na cidade do Rio de Janeiro. Rio de Janeiro: Editora Revan.